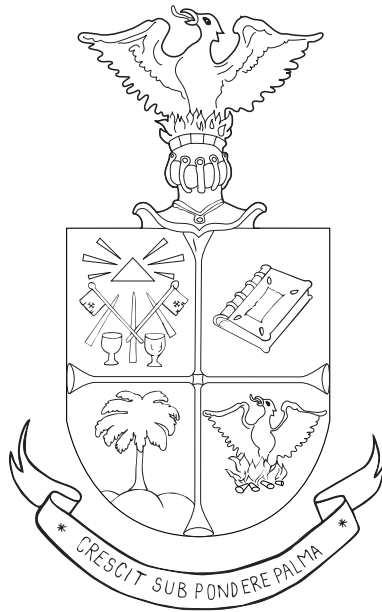

Glossa Iuridica

X. évfolyam, 5-6. szám

Tematikus szám

Budapest, 2023

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

Patrocinium Kiadó

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Bónis Péter, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter, Móré Sándor,
Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien, Stipta István,
Szabó Imre, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András, Tóth András,
Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Homicskó Árpád Olivér, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

Olvasószerkesztő:

Nagy Péter

ISSN 2064-6887

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

valamint

Patrocinium Kiadó

Felelős kiadó: Hegedűs Botond László, ügyvezető

A HÁZASSÁGOT AKADÁLYOZÓ SEMMISSÉGI OKOK RENDSZERÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE: AZ OLASZ ÉS A MAGYAR HÁZASSÁGI JOG SAJÁTOSÁGAI

KASUBA RÓBERT ISTVÁN
PhD hallgató (SZTE ÁJTK)

Absztrakt

A házassági akadályok zárt rendszert képeznek a házassági jog szabályain belül. Fontosságuk abban rejlik, hogy segítséget nyújtanak a jogalkalmazónak abban, hogy könnyen kiszűrhesse a házasságkötésre jelentkezők között felmerülő erkölcsi, biológiai, egészségügyi és jogi anomáliákat, amelyek egyébként megakadályozzák a házasság érvényes megkötését. Ezek az akadályok, amennyiben a házasságkötés után merülnek fel, érvénytelenítési okot is képeznek. Munkámban a magyar és az olasz jogrendszer szabályainak összevetésével mutatom be a két – fejlődési szempontból különböző irányvonalú – jogi gondolkodás hasonlóságait és különbözőségeit. Külön kitérek a két jogrendszer gondolkozásában fellelhető érdekesebb jogintézményekre, az olasz és a magyar házassági jog hasonló jellegű intézkedéseinek bemutatásával.

Kulcsszavak: házassági akadályok, magyar házassági jog, olasz házassági jog

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE SYSTEM OF GROUNDS FOR ANNULMENT: THE SPECIFICITIES OF ITALIAN AND HUNGARIAN MATRIMONIAL BARRIERS

Abstract

Matrimonial barriers constitute a closed system within the rules of matrimonial law. Their importance lies in relieving the enforcer to easily filter out the moral, biological, health and juridical anomalies that arise among those applying for marriage, which otherwise prevent a valid marriage being entered into. These obstacles, if they arise after marriage, also constitute grounds for annulment. In my work, by comparing the rules of the Hungarian and Italian legal systems, I present the similarities and differences of the two way of legal thinking having — different directions from the point of view of their development. I will separately mention the more interesting legal institutions

found in the thinking of the two legal systems, as well as Hungarian measures that are similar to those of Italian law.

Keywords: matrimonial barriers, Hungarian matrimonial law, Italian matrimonial law

1. Bevezető gondolatok

Az olasz és a magyar házasságjogban a jogfejlődés iránya ugyan eltérő, – mivel az olasz jog a Code Napoleon irányát követte, míg a magyar jogra nagyobb hatással volt a német–osztrák jogfejlődés, – abban azonban egyezők, hogy akár az olasz, akár a magyar házasságjogunk is az alapjait a kánoni jogban találja meg. Ez nem csak abból kifolyólag van így, mivel mindkét államban hosszú évszázadokon át a kánoni jog szabályozta a családi élet e legfontosabb szegmensének működését, de azért is, mert akár az olasz polgári jogi, akár a magyar polgári jogi házasságjogi szabályozás éppen a házassági akadályok tekintetében bőségesen merít a kánoni szabályokból.

A kánoni szabályok pedig azokat a standardokat határozzák meg, amelyek nélkül logikusan nem épülhetne fel a házasságjog rendszere. Természetesnek tekintjük azt, hogy a polgári jogi szabályok minimum életkort határoznak meg, vagy, hogy tiltják az egyenesági rokonok házasságkötését, vagy erkölcsi akadályként tekintenek az örökbefogadó és örökbefogadott közötti házasságkötésre (a magyar a gyám és gyámolt közötti kapcsolatot nem szabályozza és a féltestvérek tekintetében is megengedőbb). E rendelkezések gyakorlati és elméleti alapjait a kodifikátorok a római jogon alapuló kánoni jogból merítették és művelték ki akár az olasz akár a magyar gyakorlat számára.

Munkában arra a kérdésre szeretnék választ találni, hogy a kánoni jog recepciója az olasz és a magyar házasságjogba mennyiben alakította, formálta és javította a két eltérő fejlődési irányú, ám alapjaiban mégis egyező szabályozást. Szeretném bemutatni a két jogrendszer összehasonlításán keresztül azokat az egyező pontokat, ahol valóban közös elméleti alapból indult ki a jogalkotó, illetve azokat az eltérő utakat is, amelyekben a két jogrendszer gondolkodása kissé, vagy akár jelentősen is eltér. Külön figyelmet szeretnék szentelni azoknak a semmisségi okoknak, amelyek akár az egyik, akár a másik jogrendszerben megtalálhatóak, a másiktól azonban hiányoznak, vagy nem ugyanolyan szabályozással jelennek meg.

2. A házasságot érvénytelenítő akadályok rendszere

Először röviden ismertetem az olasz és a magyar házassági jogban szabályozott, házassági akadályokat/semmisségi okokat képező tényállásokat.

Az olasz házassági jogban¹ a következő házassági akadályok ismertek:

Az *abszolút okok*:² A szabad állapot hiánya (fennálló előző házasság létezése); gyermekkor (kiskorúság); az a személy, akit a korábbi azonos nemű személyek közötti házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat köt, nem köthet mással házasságot; a 16. életévét betöltött kiskorú a *Tribunale dei Minorenni* engedélye nélkül kötött házassága; a bíróság által teljesen gondnokság alá vont személy³ házassága és a cselekvőképtelen állapotban kötött házasság (állapot cselekvőképtelenség).

A *relatív okok*⁴ pedig: egyenesági rokonok egymás közötti házasságának tilalma; oldalági rokonok egymás közötti házasságának tilalma harmad ízig; a házasság sérelmére elkövetett életelleni bűncselekmény miatt elítélt fél nem köthet házasságot azzal a másikkal, akinek házastársa ellen a cselekményt elkövette, vagy ha az a fél a cselekményben közreműködött; nőkre vonatkozó tilalom: a nő a házasság felbontását követő 300 napon túl köthet csak új házasságot;⁵ és az örökbefogadás által keletkezett rokonság oka.

A magyar házassági jogban a következő házassági akadályokat ismerjük.

Az *abszolút okok*: a fennálló házasság; a kiskorúság: a házasságkötéshez szükséges 16. életév, mint minimális korhatár be nem töltése; A 16. évet betöltött kiskorú házassága gyámhatósági engedély hiányában kötött házassága; a gondnokság alá helyezés okán cselekvőképességében teljesen korlátozott személy házassága; cselekvőképtelen állapotban kötött házasság.

A *relatív okok*: egyáltalán nem köthetnek házasságot: a testvérek, és az egyenesági rokonok; jegyzői felmentés hiányában: testvér testvérének vér szerinti leszármazójával; örökbefogadást megszüntető gyámhatósági határozat hiányában kötött házasság.

1 Codice Civile Art. 84–89.

2 Mindenkire egyaránt érvényesek.

3 Az olasz jogszabály által használt terminológia, a magyar terminológiában a cselekvőképességében teljesen korlátozott személynek felel meg.

4 Ezek egyes személyek között állnak fenn.

5 Az apasággal kapcsolatos vélelem bizonyításának megkönnyítése céljából.

3. Egyes akadályok részletesebben

3.1. Az abszolút akadályok rendszere

Abszolút akadálynak tekinti mindkét jogrendszer azokat az okokat, amelyek bármely két fél között lehetetlenné teszik a házasság megkötését. Ezek közül néhány orvosolható, illetve az időmúlás kiküszöböli, de vannak olyan okok, amelyek mindenképpen akadályai a házasság érvényes megkötésének.

Ezeknek az okoknak az alapja minden esetben az erkölcs és a társadalmi igény, illetve a genetikai és egészségügyi megfontolás is.

3.1.1. A szabad állapot hiánya, a fennálló házasság

A magyar és az olasz házassági jogban egyaránt, a házassági életközösség fennállása az újabb házasság megkötésének akadály. Az olasz házassági jog alapján nem köthetnek újabb polgári házasságot azok, akiknek van már létező és érvényes polgári házassága, vagy konkordátum házasságot kötöttek, vagy bejegyzett élettársi⁶ kapcsolatban élnek. Az olasz és a magyar jogrendszer is a monogámia elvi alapján áll, ezt a kulturális és vallási hagyományok, illetve a jogszabályokban és nemzetközi egyezményekben lefektetett elvek indokolják. Az olasz házasságjog ezt az akadályt a köztisztességet sértő akadálynak tekinti: ez azt jelenti, hogy a jó erkölcs és a közösség szempontjából sem tartja helyesnek azt, hogy akár egy férfinak több felesége, akár egy nőnek több férje lehessen.⁷

A Ptk. ugyan nem szabályozza nevesítve a bejegyzett élettársi kapcsolatot érvénytelenségi okként, de mivel a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásában – négy szempontot kivéve – a házassággal azonos, így értelemszerűen a fennálló házasság alatti újabb házasság megkötésére vonatkozó tilalom, a magyar jogban is vonatkozik a bejegyzett élettársi kapcsolatra.⁸

Az olasz és a magyar büntetőjogi törvény is szankcionálja a bigámiát, a magyar Btk. a gyermek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények között a Btk. 214. §-ban rendeli büntetni,⁹ az olasz büntető törvény a családi

6 Hiszen ennek joghatásai a házassághoz hasonlóak.

7 BONILINI, Giovanni: *Manuale di diritto di famiglia*. Torino, UTET, 2022, 76–77.

8 VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz* (I. kötet) Budapest, Wolters Kluwer, 2020, 717.

9 Btk. 214. § Aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házasságával személynél házasságot köt, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

elleni bűncselekmények között a házasság elleni bűncselekmények részben az Art. 556.-ban hasonlóképpen rendelkezik.¹⁰

A *Codice Civile* 86. §-a rendelkezik a kettős házasság tilalmáról, amely esetében az érvénytelenség megállapításához bírósági per indítása szükséges. Perindítási joggal rendelkezik: a házastárs, a házastársak szülei, az ügyész, és mindazok, akiknek a házasság érvénytelenségének megállapításához jogos érdekük fűződik.¹¹ A bíróság a per idejére elrendelheti a házasfelek ideiglenes különválását, ám ha az egyik fél meghal, az ügyész nem indíthat keresetet, ugyancsak a kereset nem örökölhető, tehát az egyik fél halálával az eljárás megszűnik.¹² A magyar jogszabályi rendelkezések alapján hasonlóképpen a házasság érvénytelenségének megállapítására irányuló per szükséges.¹³ Az érvénytelenített házasságnak az olasz és a magyar jogban is vannak maradék joghatásai.

Az olasz jogban ilyen joghatás a *gyermekek tekintetében*:¹⁴ amennyiben mindkét fél jóhiszemű volt, a gyermekek jogállását a házasság érvénytelensége nem érinti; ha csak az egyik fél volt jóhiszemű, akkor csak ő és a gyermekek jogállása tekintetében; ha mindkét fél rosszhiszemű volt, a gyermekek tekintetében az érvényes házasság joghatásai érvényesülnek, kivéve, ha a gyermek vérfertőzésből született.

A *vagyoni szempontok alapján*: ha mindkét fél jóhiszemű volt: a bíró elrendelheti az egyik házassággal szemben, hogy három évig vagyonából megfelelő összeget (tartásdíjat) juttasson, amennyiben az érintett másik fél nem ment újra férjhez, vagy nem nősült meg újra, és nincs saját jövedelme amelyből fenn tudná tartani magát.¹⁵ Az a fél, aki rosszhiszeműen járt el, és felelős a házasság érvénytelenségéért, köteles az elszenvedett kár bizonyítása hiányában is kártérítést fizetni a másik félnek, ennek tartalmaznia kell a 3 évi tartásdíj összegét is. Ha a házasság érvénytelensége harmadik személynek felróható, ő is köteles a jóhiszemű félnek tartásdíjat fizetni és ez a harmadik személy a rosszhiszemű féllal együtt egyetemleges felelősséggel bír.¹⁶

A magyar házassági jogban a maradék joghatások tekintetében a következő szabályozással találkozunk a Ptk.-ban: az érvénytelenség az apaság vélelmét

10 Codice Penale Art. 556. <https://www.altalex.com/documents/news/2014/11/10/dei-delitti-contro-la-famiglia> (2023. 02. 07.)

11 DI PIRRO, Massimiliano: *Compendio di diritto di famiglia*. Editoriale Simone, 2021, 63. (továbbiakban: COMPENDIO) 65.

12 Codice Civile Art. 124–127.

13 Ptk. 4:14. §.

14 Codice Civile Art 128.

15 Codice Civile Art. 129.

16 Codice Civile Art. 129/a.

nem érinti, azaz az érvénytelen házasságból született gyermek apja is az anya férje, akkor is, ha a házasság érvénytelen volt. A szülői felügyelet jog gyakorlását a bíróság rendezi; a 16. életévét betöltött kiskorú, ha a gyámhatóság engedélyével köt házasságot, és így nagykorúvá válik, ezt nem veszíti el a házasság érvénytelensége esetén sem, kivéve, ha a bíróság azért nyilvánítja érvénytelennek a házasságot, mert azt a cselekvőképesség hiányában vagy gyámhatósági engedély nélkül kötötték. A házastársak névviselési joga megmarad.¹⁷

Az érvénytelen házasság *vagyonjogi hatásai tekintetében*: ha mindkét fél jóhiszemű volt, azaz nem tudtak arról, hogy érvénytelenségi ok áll fenn, kétoldalúan vélt házasságról beszélünk, és ehhez az érvényes, de felbontott házasság vagyonjogi hatásai fűződnek; ha csak az egyik fél volt jóhiszemű, egyoldalúan vélt házasságról van szó, ebben az esetben a jóhiszemű fél választása szerint a házasság vagy az élettársi kapcsolat vagyonjogi hatásai érvényesülnek; ha mindkét fél rosszhiszemű volt, akkor nincsen vélt házasság, és ekkor az élettársak vagyonjogi szabályai szerint kell elbírálni az ügyet¹⁸

3.1.2. Korhiány, és a 16. életévét betöltött kiskorú házassága

A magyar és az olasz jogrendszer gondolkodása megegyezik abban, hogy a 16. életévét be nem töltött kiskorú nem köthet érvényesen házasságot. A törvény által meghatározott korhatár, a betöltött 18. életév elérése a házassági jog 1975. évi reformjával került a *Codice Civile* szabályai közé. A korhatár meghatározásának célja, hogy biztosítsa a házasságkötéshez szükséges fizikai és szellemi érettséget, és a gyermekek nemzéséhez szükséges biológiai érettséget.¹⁹ A 16. életévét betöltött személynek az olasz jogrendben a kiskorúak bíróságának²⁰ engedélyét kell kérnie ahhoz, hogy házasságot köthessen. A kiskorúak bírósága engedélyezheti az ilyen házasság megkötését amennyiben meggyőződött az azt kérelmező vagy kérelmezők pszichológiai és pszichofizikai érettségéről,²¹ és kikérte a nyilvánosság véleményét is. A nyilvánosságon itt a szülőket vagy a gyámot kell elsősorban érteni. A bírónak azt is vizsgálnia kell, hogy a kiskorú ismeri-e a házassággal járó kötelezettségeket, és alkalmas-e

17 BARZÓ Tímea: *A magyar család jogi rendje*. Budapest, Patrocínium, 2017, 81–82.

18 HEGEDÚS Andrea: *Polgári jog – Családjog*. Budapest, R.I.M.Á.K. Kiadó, 2022, 69–70.

19 SESTA, Michele: *Diritto di Famiglia*. Padova, CEDAM, 2005, 21.

20 Tribunale dei Minorenni. Működését a Decreto Legislativo 10 ottobre 2022, n. 149. számú rendelkezés szabályozza.

21 Az engedélyt meg kell tagadni akkor, hogy ha bebizonyosodik, hogy a kiskorút akaratnyilvánításában kognitív képességeinek hiánya, vagy gyöngesége, illetve külső tényezők befolyásolták (Tribunale dei Minorenni Caltanissetta, 26 ottobre 2017).

azok értelmezésére és megvalósítására, azaz, hogy elérte-e már egy 18. életévét betöltött személy értelmi és érzelmi szintjét.²² A bíróság döntéséhez súlyos okra van szükség, azonban ezt úgy kell értelmezni, hogy olyan súlyos okról van szó, amely fennállása esetén a házasságkötés elhalasztása a fél nagykorúságáig, károkat okozna számára vagy leendő házastársa számára.

Önmagában a terhesség nem elegendő ok az engedély megadásához. Azonban a kiskorúak bírósága által meghozott döntésekből kiderül, hogy mégis van olyan eset, amikor a terhesség elégséges ok lehet az engedély megadására: ha a felek pszichikailag és fizikailag kellően érettek, valamint az önálló családi életre ésszerű kilátás van.²³ Ugyanígy a bírósági döntések alapján nem kizáró ok az, ha a házasulandók rossz körülmények között élnek, ha a felek arról tesznek tanúbizonyságot (pl. mert munkába álltak, igyekeznek magukat fenntartani), hogy a megszületendő gyermek számára és a maguk számára is meg tudják teremteni a megfelelő körülményeket.²⁴ Előnyt jelent, ha a felek már több hónapja együtt élnek, egyházi házasságot kötöttek, vagy ha a felek megfelelő érettséget mutatnak. Hátrányt jelent a bizonytalan családi körülmények fennállása, ha a közös lakóhely nem áll rendelkezésre, vagy ha a cél az, hogy a jogszabály megkerülésével, a házasságkötéssel kikerüljenek a szülői felügyelet alól.²⁵

Amennyiben a kiskorúak bírósága elutasítja a kérelmet, azt a fellebbviteli bíróságra benyújtott panasszal lehet megtámadni, amely tanácsban határoz, és amelynek döntése nem megtámadható. A fellebbviteli bíróság elutasító döntése esetén a kiskorú többször is, több okból, illetve új tények felmerülése esetén is benyújthatja a panaszt.²⁶

A kiskorú által a bíróság engedélyével kötött házasság viszont megtámadható. A megtámadásra jogosultak köre meghatározott: a kiskorú, a nagykorúságának elérését követő egy éven belül, vagy a másik házastárs, a szülők, és az ügyész a *Codice Civile* 117. §-a alapján, addig amíg a kiskorú 18. életévét el nem érte.²⁷ Az érvénytelenség megállapítására irányuló keresetet vissza kell a bíróságnak utasítania akkor, ha a kiskorú elérte a nagykorúságát, vagy ha a házasságból gyermek született.²⁸

22 SESTA i. m. 22.

23 Tribunale dei Minorenni Napoli, guidizio 5 giugno 1995.

24 Tribunale dei Minorenni Palermo, guidizio 17 giugno 1981 és Secondo Tribunale dei Minorenni Torino, guidizio 26 marzo 1986.

25 SESTA i. m. 24.

26 SESTA i. m. 25.

27 COMPENDIO i. m. 66.

28 MOLINARI – NOBILI – FERRARI: *Diritto di famiglia. Il matrimonio*. Milano, SEFER Editore, 2021, 51.

A magyar szabályozás tekintetében sok hasonlóság fedezhető fel az olasz szabályozás gondolatmenetéhez viszonyítva. A magyar házassági jogban is házasságot köthet az a 16. életévét már betöltött korlátozottan cselekvőképes kiskorú, aki számára ezt a gyámhatóság előzetesen engedélyezte. Az előzetes engedély megadására bármelyik házasuló fél lakóhelye szerinti gyámhatóság illetékes, azonban a döntést a másik gyámhatósággal is közölni kell.²⁹ A kiskorú a kérelmét a gyámhatóságnál vagy az anyakönyvvezetőnél terjesztheti elő. (Ez az olasz jogban csak a kiskorúak bírósága előtt tehető meg.)

Az előzetes engedély megadásához szükséges igazolások: a házi orvos igazolása arról, hogy a kiskorú a házasságkötéshez szükséges testi és értelmi képességekkel rendelkezik; a házasulandók jövedelemigazolását, vagy a házasulók által bemutatott nyilatkozatot, amelyből megállapítható, hogy a 16. életévét betöltött házasuló, illetve a meglévő vagy a 18. életévének elérése előtt születendő gyermekének megélhetése és lakhatása a házasságkötés után biztosítva van; szükség esetén a családvédelmi szolgálat tanácsadásán való részvételt tanúsító igazolást.³⁰

A gyámhatóság az iratok benyújtása után meghallgatja a házasulókat, a kiskorú törvényes képviselőjét (szülőt vagy gyámot, de ehhez a véleményhez a gyámhatóság nincsen kötve, ám a véleményeket jegyzőkönyvbe kell foglalni³¹), és a házasulandók leendő közös lakhelyén környezettanulmányt végez, továbbá vizsgál minden körülményt, amely az engedély megadásához szükséges, és vizsgálja azt is, hogy nem áll-e fenn közöttük házassági akadály, majd 25 napon belül döntést hoz, amennyiben a házasulóknak a családvédelmi szolgálat tanácsadásán nem kell részt vennie. Nem kell azt a szülőt meghallgatni, aki: szülői felügyeleti jogát, a gyermeket érintő lényeges kérdésekben sem gyakorolhatja; ismeretlen helyen tartózkodik; vagy meghallgatása más elháríthatatlan akadályba ütközik.

A gyámhatóság megadja az engedélyt, ha az összes körülmény alapján: a házasságkötés a kiskorú gyermek érdekét szolgálja; az engedély megadása iránti kérelmet a kiskorú gyermek szabad akaratából, befolyástól mentesen nyújtotta be és a szükséges igazolásokat a házasulók csatolták. Azonban – akár csak az olasz jogban – önmagában az a tény, hogy a kiskorú várandós, nem alapozza meg az engedély megadását, csak az összes körülmény együttes

29 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet a gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről 22.§ (8)

30 149/1997. (IX.10.) Kor. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 34–35. §.

31 BARZÓ i. m. 74–75. és HEGEDŰS i. m. 55.

vizsgálata. Ha a gyámhatóság megadja az előzetes engedélyt, az a gyámhivatali határozat hatályossá válásának időpontjától kezdődően hat hónapig érvényes, tehát ezen az időn belül kell megkötni a házasságot. A házasságkötéssel a kiskorú nagykorúvá válik, az engedélyt azonban csak előzetesen lehet megadni, a házasságkötés után már nem.

3.1.3. A cselekvőképességében teljesen korlátozott személy házassága, és a cselekvőképtelen állapotban kötött házasság

Az olasz polgári jogban is ismert gondnokság intézménye. Gondnokság alá kell helyezni azokat a személyeket, akik felnőttek, illetve az emancipált³² kiskorúakat, vagy a 17. életévüket már betöltött, de 18. életévüket még el nem ért kiskorúakat, akik mentális betegségben szenvednek és nem képesek saját ügyeik vitelére. A gondnokság célja az, hogy az ilyen személyeket védelemben részesítse, és megfosssa őket a saját érdekeiket sértő, jogilag releváns aktusok végzésétől megfelelő védelmük biztosítása érdekében.³³ Jogi értelemben a bíróság tiltó határozata megfosztja az érintettet a cselekvőképességétől.

A gondnokság/gyámság elrendelésének feltételei: fennálló mentális betegség, amely megfosztja a személyt attól, hogy akaratát tudatosan ki tudja nyilvánítani, vagy állandóan fennálló mentális betegség, amely hosszan tartó és patológikus jellegű; a saját gazdasági érdekek, valamint a köz- és magánélethez kapcsolódó érdekek biztosítására való képtelenség; szükség van egy, kifejezetten a beteg képviselőjére kijelölt személyre minden jogi aktus végrehajtása során (gondnok); ha az eltiltás a kiskorúval szemben, kiskorúságának utolsó évében (17 éves) kerül kihirdetésre, az a tizennyolcadik életévének betöltésének napjától lép hatályba. A gondnokság alá helyezést kérhetik: a szülő, a házastárs, a bejegyzett élettárs, egyenesági rokonok a leszármazás negyedik fokáig, felmenő rokonok a második fokig és az ügyész.³⁴ Az eltiltó határozat az eltiltottat cselekvőképességétől megfosztja. Őt a bíróság által a tisztség betöltésére való alkalmasságának elbírálása alapján választott gondnokra bízzák. A gondnok feladata a cselekvőképtelen személy jogi képviselője és vagyonának kezelése. Az eltiltás hatálya az ítélet közzétételének pillanatától kezdődik. A gondnokot maximum 10 évre nevezik ki,³⁵ kivéve

32 Függetlenné vált.

33 Codice Civile Art. 414.

34 Codice Civile Art. 417.

35 De akár kívülálló, akár házastárs, élettárs vagy felmenő és leszármazó a gondnok, a gondnokság alá helyezést 10 év elteltével felül kell vizsgálni.

házastárs, élettárs, felmenő és leszármazó esetében, ekkor nincs meghatározva a gondnokság ideje.³⁶

A gondnokság alá helyezett személy bármilyen jogcselekménye, amely a mindennapi élet szokásos viteléhez szükséges ügyletet meghaladja, semmis, illetve megsemmisíthető. A gondnokság alá helyezett személy házassága a magyar Ptk. 4:10. §-ban meghatározott szabályokhoz hasonlóan az olasz házassági jogban is érvénytelen. Az anyakönyvvezető maga is kezdeményezheti a bírósági eljárást, ha azt tapasztalja a házasságot megelőző eljárás alatt, hogy a házasulók valamelyike nem képes mentálisan felfogni a házasság lényeges elemeit.³⁷ A házasság megtámadható. A megtámadásra jogosult: a gondnok, a másik házastárs, a gondnokolt örökösei és jogutódai és az ügyész.³⁸ Feltétel, hogy a gondnokság alá helyezés a házasságkötés időpontjában már hatályos legyen, illetve bizonyítani lehessen azt, hogy a mentális betegség a házasságkötést megelőzően is már fennállt.³⁹ A megtámadás elévülési ideje 10 év, de nem lehet megtámadni a házasságot akkor, ha a gondnokság alá vonás miatt cselekvőképtelen személy gondnokságát a bíróság megszüntette, és ez után még legalább 1 évig a felek együtt éltek. Az ügyész kezdeményezheti a házassági életközösség felfüggesztését a Codice Civile 85. §-a alapján addig, míg a bíróság az érvénytelenséget ki nem mondja.

Ugyancsak érvénytelen a cselekvőképtelen állapotban lévő személy házassága is. Az olasz jogban az állapot-cselekvőképtelenség olyan állapot, amelynek keretében a személy átmenetileg képtelen felfogni tetteinek súlyát, és mérlegelni döntéseinek következményeit.⁴⁰ Az ez irányú kérelmet a cselekvőképtelen állapotban volt személy terjesztheti elő. A cselekvőképességében részlegesen gondnokság alá helyezett személy, a magyar házassági joghoz hasonlóan szabadon köthet házasságot, gondnoka beleegyezése nélkül is.⁴¹

A magyar házassági jogban is azt a rendelkezést találjuk a fent említett kérdéssel kapcsolatban, hogy érvénytelen annak a személynek a házassága, aki a házasság megkötésekor cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alatt állt.⁴² A bíróság azt a nagykorút helyezheti cselekvőképességét teljesen korlátozó gondnokság alá, akinek ügyei viteléhez szükséges belátási képessége, mentális zavara miatt tartósan és teljes körűen hiányzik, és ez okból egyéni

36 Codice Civile Art 426.

37 SESTA i. m. 52.

38 Codice Civile Art. 427.

39 MOLINARI i. m. 50.

40 Codice Civile Art. 428.

41 SESTA i. m. 51.

42 Ptk. 4:10. §.

körülményei vagy családi és társadalmi kapcsolatai indokolják a gondnokság alá helyezést.⁴³ Azért mert valaki fogyatékkal él, nem kerülhet azonban gondnokság alá automatikusan, hanem az államnak minden segítséget meg kell adnia ahhoz, hogy a fogyatékkal élő személy jogait gyakorolni tudja.⁴⁴ Ezért szerepel a jogszabályban a mentális zavar tartós és teljes körű fennállása, mint olyan körülmény, amely folytán a személy képtelen felmérni tetteinek következményeit, ezért az állami gondoskodás keretében szükséges számára gondnokot kijelölni, és cselekvőképességét – azért, hogy önmagát önmaga tetteinek következményeitől megóvja, – teljesen korlátozni.⁴⁵ A cselekvőképesség teljes korlátozása tehát akkor elsődleges megoldás, ha az ügycsoportonkénti korlátozás nem lehetséges, vagy nem adna megnyugtató eredményt.⁴⁶ Ez a védelem kiterjed a házasságkötési képesség korlátozására is, de nem vonatkozik arra az esetre, ha az érintett a gondnokság elrendelése előtt kötött házasságot.

Erre utal az a kitétel is a törvényben, hogy a gondnok jóváhagyásával a vagyoni ügyekben korlátozott személy támogathatja a leszármazóját.⁴⁷ Azokat a személyeket, akik a cselekvőképességet teljesen kizáró gondnokság alatt állnak, olyannak tekintjük a házasság szempontjából, mint akik nem ismerik fel a házasság jelentőségét, és így nem vállalhatják tudatosan a házastársi kapcsolatból származó jogokat és kötelezettségeket.⁴⁸

Más a helyzet a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy esetében, akinek házasságra vonatkozó személyes jellegű nyilatkozata a gondnok jóváhagyása nélkül is érvényes.⁴⁹ Ez esetben a gondnok csupán segíti a gondnokság alatt állót a döntés meghozatalában, de önmagában a gondnokolt döntése is kiváltja a döntéshez fűződő joghatásokat.⁵⁰ Ez, ahogyan már említettük, hasonló szabályozás, mint az olasz joggyakorlat.

A gondnokrendelésre a gyámhatóság jogosult, a bíróság döntése alapján, amelyet maga a gondnokság alá helyezendő személy, vele együtt élő házastársa, élettársa, rokona vagy testvére, és bármely érintett szerv kérelmezhet. A gondnok felügyeletét is a gyámhatóság látja el és munkáját irányítja.⁵¹

43 Ptk. 2:21. §.

44 PJD2018.13.

45 VÉKÁS–GÁRDOS i. m. 112. és a 11/2014. (IV.4.) AB határozat.

46 EBH2019. P.2.

47 Ptk. 2:23§ (2) bekezdés a) pont.

48 WEISS Emília: *A házasság érvénytelensége*. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata*. Budapest, Közigazgatás- és Jogi Könyvkiadó, 1988, 98.

49 Ptk. 2:20. §.

50 VÉKÁS–GÁRDOS i. m. 109.

51 Az eljárásról rendelkezik: 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról,

Az állapot cselekvőképtelenség egy másik, különleges helyzet, amelynek keretében gyermekkor és cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen az a nagykorú vagy korlátozottan cselekvőképes személy, akinek pillanatnyi állapota miatt az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik.⁵² Belátható, hogy az a személy aki súlyos alkoholos, vagy kábítószeres befolyásoltság alatt áll, vagy például műtéti beavatkozáshoz szükséges altatás utáni bódult állapotban van, nem tehet olyan nyilatkozatot, amely joghatás kiváltására alkalmas lehet. Ilyen nyilatkozat a házassági beleegyezés is. Az anyakönyvvezető kötelessége megtagadni a házasságkötést ilyen állapot fennállása esetében.⁵³

Ugyanakkor a cselekvőképtelen állapot múltával, a cselekvőképesség visszatér. Abban az esetben, ha a nyilatkozat megtételének tartalmából és körülményeiből az tűnik ki, hogy azt az állapot cselekvőképtelen, ilyen állapotának beállta előtt vagy elmúlta után is megtette volna, a megtett jognyilatkozat nem lesz semmis, kivéve a végrendelkezés esetét. Az állapot cselekvőképtelen személy által kötött házasság, a házastárs cselekvőképességének visszatérésétől számított hat hónap elteltével a megkötés időpontjára visszamenőleg érvényessé válik, ha az a házaspár, akinek a személye okán az érvénytelenség fennállott, azt a jogvesztő határidő alatt nem támadja meg.⁵⁴ Tehát ez tulajdonképpen a házasság utólagos jóváhagyását jelenti, az érintett fél részéről.⁵⁵

3.2. A relatív akadályok rendszere

Relatív akadályként azok az életállapotok jönnek szóba, amelyek nem teljes mértékben, hanem két konkrétan meghatározott személy között teszik érvénytelenné a házasság megkötését. A relatív okok elvi alapja sok esetben az erkölcs és a társadalmi elvárás, túréhatár, amely nem engedi meg például a közvetlen rokonok közötti házasságot, vagy például segíteni akar az apaság kérdésének könnyebb eldöntésében.

A relatív akadályok rendszerének bemutatása kapcsán külön kitérek azokra az okokra, amelyek kizárólag csak az olasz házasságjogban alkotnak akadályt két személy között.

valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról, 131–132. §.

52 VÉKÁS–GÁRDOS i. m. 93.

53 At. 22. § (1) bekezdés f) pont.

54 Ptk. 4:11. §.

55 KÖRÖS i. m. 53–54.

3.2.1. A rokonság és rokoni kapcsolat, sógorság

A rokonság az olasz és a magyar házassági jogban is relatív, azaz csak egymás között fennálló, konkrét személyekre vonatkozó házassági akadály és érvénytelenségi ok. A Ptk. konkrétan meghatározza azokat a rokoni kapcsolatokat, amelyek fennállása esetén a házasság érvénytelen. Ezek alapján érvénytelen: az egyenesági rokonok egymás közötti házassága; a testvérek egymásközötti házassága; testvér testvérenek vér szerinti leszármazójával kötött házassága; az örökbefogadónak örökbefogadottjával, az örökbefogadás fennállása alatt kötött házassága.⁵⁶ Ugyanez a szabályozás már a Csjt.-ben is hasonló tartalommal jelent meg. Ugyanakkor kérdéses a féltestvérek házassága, bár a Ptk. 8:1. § (4) bekezdése alapján a polgári törvény alkalmazásában a féltestvér is testvérnek minősül. Ez a rendelkezés azonban nem segít azon az eseten, ha a házasfeleknek csak a házasságkötés után, esetlegesen a gyermekük megszületése után jut tudomására az, hogy egymásnak féltestvérei, illetve ezt az akadályt a házasságkötés előtti eljárás sem tudja megnyugtatóan kizárni. Tehát itt egy olyan erkölcsi dilemmával állunk szemben, amelyet nem sikerült a jogalkotónak megnyugtatóan rendezni. A mostoha és nevelt testvér esetében nincs akadály a házasságkötésnek, kivéve ha a nevelt testvérek egyébként is vérrokonok.⁵⁷

Az egyenesági rokonok azok, akik közül az egyik a másiktól közvetlenül származik. Ugyanakkor a Ptk. nem csak a vérségi kapcsolatot vizsgálja, hiszen az nem feltétlenül követelménye a rokonságnak. Mivel az egyenesági és oldalági rokonság státuszkérdés, így például, ha a férfi betölti az apai jogállást, akkor sem köthet érvényesen házasságot az anya gyermekével, ha közte és a gyermek között nincsen vérségi kapcsolat. Ugyancsak fennáll a tilalom a féltestvérek tekintetében is, de a mostohatestvérek között nem.⁵⁸ Az egyenesági rokonok házassága és a testvérek házassága elháríthatatlan házassági akadályt eredményez, ez nem hárulhat el az időmúlással sem.⁵⁹ A testvér testvérenek vérszerinti leszármazójával kötött házasság akadály a jegyző azonban adhat felmentést, mégpedig akkor, ha a házassággal létrejövő kapcsolat a születendő gyermek egészségét nem veszélyezteti.⁶⁰

56 Ptk. 4:12. §.

57 HEGEDŰS i. m. 58.

58 BENCZE Lászlóné – CSIKY Ilona – CSIKY Ottó: *A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás.* Budapest, HVG Orac, 1999, 56–57.

59 KŐRÖS i. m. 56.

60 VÉKÁS–GÁRDOS i. m. 717.

Az olasz jogszabályok a rokonságból fakadó házassági akadályokat olyannak tekintik, amelyeket nem lehet elhárítani, mivel azok a közrendet sértik, és külföldieknek Olaszországban kötött házasságára is vonatkozó akadályt képez.⁶¹ A rokonság meghatározása a magyar szabályhoz hasonlóan a következő: egyenesági rokonok, akik közül az egyik a másiktól közvetlenül származik, és oldalági rokonok azok, akiknek legalább egy közös felmenő rokona van. Az egyenesági rokonok nem házasodhatnak egymással sem fel menői oldalon, sem leszármazói oldalon. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy az olasz családi jogban a rokonsági fokokat felmenő és leszármazói oldalon is csak a rokonság hatodik fokáig számolják e fölötti és ez alatti fokokat az olasz rendelkezés jogilag már nem tekinti rokonságnak.⁶²

A Codice Penale 565. §-a a vérfertőzést, mint bűncselekményt büntetni rendeli. Az oldalági rokonok nem házasodhatnak egymással a leszármazás harmad ízéig. Tehát nem házasodhatnak egymással: a felmenők és a leszármazók egyeneságon; testvér testvérével; nagybáty unokahúgával, nagynéni unokaöccsével; a házastársak egyenes és oldalági rokonai egymással; az örökbefogadó és az örökbefogadott személy és azok leszármazottjai; az örökbefogadott és az örökbefogadó gyermekei; az örökbefogadó és az örökbefogadott házastársai.⁶³ Ez a szabályozás az erkölcsi és társadalmi elvárásoknak megfelelő, és egyben olyan anomáliákat is kizár, amelyek arra vezetnének, hogy esetlegesen tudtukon kívüli rokoni kapcsolatban lévők köthessenek érvényesen házasságot.

A bíróság a harmadfokú rokonság és az oldalági affinitás⁶⁴ esetében engedélyezheti a házasságkötést, az egyenesági affinitás esetében akkor lehet engedélyezni, ha a rokonság olyan házasságból származik, amelyet később érvénytelenítettek. Azokat a házasságokat, amelyeket e házassági akadályok ellenére kötöttek jogosult megtámadni a házastársak, a szülők, a felmenő rokonok, és mindenki, akinek jogi érdeke fűződik a házasság érvénytelenségének kimondásához.⁶⁵ A keresetet a házasság megkötésétől számított 1 éven belül lehet megindítani.

Az olasz házassági jog ismeri az egyenesági sógorság akadályát is, amely a magyar házassági jogban jelenleg nem házassági akadály, de a kánoni jogban

61 SESTA i. m. 54.

62 Codice Civile Art. 77.

63 Decreto legislativo 28/12/2013 n° 154, G.U. 08/01/2014.

64 Ebben az értelemben, az olasz jogszabályok a közvetlen rokonságra értik.

65 MOLINARI i. m. 50.

igen.⁶⁶ A Csjt. még ismerte ezt az akadályt és elhárítható akadályként kezelte. Ez az akadály genetikai és erkölcsi megfontolásokból volt jelen. Az utódok egészsége és az elemi erkölcsi normák betartása is szempont volt ennek a házassági tilalomnak a fenntartására, azaz olyan nem kívánt kapcsolatok létrejöttét akadályozta meg, amelyek a család és a házasság felbomlásához vezethetett volna.⁶⁷

A Ptk. Családjogi Könyvébe ez a házassági akadály már nem került be, így a Ptk. hatálybalépésekor még folyamatban lévő ügyekre, a Ptké. rendelkezései alapján az új Ptk. rendelkezéseit kellett alkalmazni, és a kérelmet vissza kellett utasítani.⁶⁸

Az olasz jogszabály rendelkezései alapján nem házasodhatnak egymással az egyik és a másik házastárs rokonai, ezt a törvény az affinitás tilalmának nevezi, ez tulajdonképpen az egyenesági sógorság házassági akadályának felel meg. Az affinitás egyenes következménye a két fél házasságának.⁶⁹ A tilalom nem szűnik meg az egyik házastárs halálával, még akkor sem, ha nem született közös gyermekük, de megszűnik, amennyiben a házastársak házasságát felbontják vagy érvénytelenítik, viszont az egyszerű különválás nem szünteti meg.⁷⁰ Alapja az, hogy az egyik házastárs rokonait rokon kapcsolat köti a másik házastárs rokonaihoz és fordítva. A házastárs a feleség húgával vagy a házastárs a férj unokatestvérével rokon. A házastársnak a másik házastárs rokonaihoz fűződő rokonsági foka mind a közvetlen, mind a mellékági rokonságban ugyanúgy meghatározható, mint a vérségi leszármazás rokonsági foka. Vagyis például, ha valaki az egyik házastárral egyenes ágon másodfokú rokon, akkor a másik házastárral azonos ágon azonos fokú rokonságban áll. A meny az apóssal vagy a meny a feleség anyjával közvetlen rokonságban áll első fokon.

Két szempontból érdekes számunkra az affinitás kérdése, egyrészt az affinitás tilalma alatt állók egymással nem köthetnek házasságot, másodsorban az affinitás okából a felek, egymás rokonainak tartására kötelezettek rászorultság esetén, mégpedig a következő sorrendben: házastárs; gyermekek, akár örökbefogadott, és amennyiben nincsenek, a következő leszármazottak; a szülők és ha nincsenek akkor a következő leszármazottak; örökbefogadók; menyek és vejek; após és anyós; a testvérek elsőbbséget élveznek a többi

66 ERDŐ Péter: *Az Egyházi Törvénykönyv*. Budapest, Szent István Társulat, 2015, 1092. kán. – Az egyenes ágú sógorság bármely fokon érvénytelenné teszi a házasságot.

67 Csjt. 8. §.

68 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről. 24. §.

69 <https://www.altalex.com/guide/parenti-e-affini#par1> (2023. 02. 09.)

70 Codice Civile Art. 78.

rokonnal szemben.⁷¹ Illetve az affinitásból kifolyólag rokonok a gondnokság alá helyezést kérelmezhetnek, vagy annak megszüntetését is kérelmezhetik.

3.2.2. A házafél sérelmére elkövetett életelleni bűncselekmény

Az olasz házassági jog két különleges relatív házassági akadályt is ismer, amely a jelenlegi magyar házasságjogunkban ismeretlen, ugyanakkor a kánonjogban ismert és alkalmazott házassági akadály.⁷² Az olasz jog az egyik ilyen akadályt a *bűntett akadályának* is nevezi. Lényege, hogy az a személy, aki abból a célból, hogy olyan valakivel, aki mással már házassági életközösségben él, házasságot köthessen, az e házasságkötés útjában álló másik házafél életére tör, és azt megöli, vagy az emberölést megkísérli és ezért a tettéért a bíróság őt elítéli.⁷³ Az 1996-os *Cirinná törvény* ezt a szabályt kiterjesztette az élettársi kapcsolatban élőkre is.⁷⁴ Az akadály célja, hogy ne tudjon senki hasznot húzni egy bűncselekményből azért, hogy új házasság jöhessen létre.

Ugyanakkor az akadály csak akkor áll fenn, ha a tett szándékos volt. Ha baleset történt, vagy esetlegesen a másik házafélet öngyilkosságba kergették, például pszichikai erőszakot alkalmaztak, de fizikait nem, akkor ez a házassági akadály nem áll fenn.⁷⁵ A tilalmat ezen kívül csak akkor lehet alkalmazni, ha a házasságkötés időpontjában a bírósági ítélet már megszületett.

Az érvénytelenségre a házastárs, az egyenesági felmenők, az ügyész, és mindazok hivatkozhatnak, akiknek jogi érdeke fűződik a házasság érvénytelenségéhez. Amennyiben az ítélet még nem született meg, hanem csak letartóztatás vagy vádemelés történt, a házasságot meg lehet kötni, de azt az ügyész kérésére a felmentő, vagy elmarasztaló ítélet meghozataláig a bíróság felfüggeszti. Amennyiben a vádolt fél számára kedvező, felmentő ítélet születik a bíróságon, akkor úgy kell tekinteni, hogy az akadály megszűnt, és a házasságot kezdetétől fogva érvényesnek kell tekinteni.⁷⁶

71 https://www.laleggepertutti.it/571330_in-quale-ipotesi-cessa-il-vincolo-di-affinita (2023. 02. 09.)

72 ERDŐ i. m. 1090. kánon 1. §. Aki egy bizonyos személlyel való házasságkötés szándékával, halálát okozza az illető személy házastársának, vagy a saját házastársának, érvénytelenül kísérel meg ezt a házasságot. 2. §. Ugyancsak érvénytelenül kísérelnek meg házasságot egymással azok, akik fizikai vagy morális együttműködéssel egyikük házastársának a halálát okozták.

73 BONILINI i. m. 58.

74 La legge 20 maggio 2016 n. 76 c.d. „legge Cirinnà” Art. 1. cf. (4) d).

75 COMPENDIO i. m. 65.

76 MOLINARI i. m. 50.

Ahogy említettem, ez a házassági akadály különleges, és a jelenleg hatályos magyar házasságjogban ilyen házassági akadály, érvénytelenségi ok nem létezik. Ugyanakkor a magyar jogtörténetben ismerünk ilyen házassággal kapcsolatos házassági akadályt, a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikkben megjelenik a fentebb leírt jogintézmény, mégpedig abszolút házassági akadályként és válóokként: a házastárs súlyos bántalmazása vagy az élete ellen törés.⁷⁷

A házassági törvény keretjogszabályi jelleggel írja körül ezt a házassági akadályt és válóokot, amelynek kitöltésére a *Csemegi kódex*, a büntető törvénykönyv megfelelő szakaszai voltak alkalmasak. Így akadály volt a házasságkötésnek, ha előzetesen valamelyik házas fél a következő cselekményeket elkövette, illetve ok volt a válásra, amennyiben ezekre a házasság megkötése után derült fény. Ezek: a gyilkossági kísérlet, ha előre megfontolt szándékkal történt; a szándékos emberölés kísérlete, ha nem előre megfontolt szándékkal történt; az öngyilkosságra rábírás, vagy ehhez eszközök szolgáltatása; a feleség méhmagzatának a férj általi, de a feleség által nem kívánt elhajtása, vagy megölése, úgy, hogy ezzel a nő életét veszélyeztette (abortuszra kényszerítés); illetve, ha mindezeket terhes nő sérelmére követék el; valamint a mérgezés.⁷⁸ Ebben az esetben a büntett esete forgott fenn.

A Csjt. nem tartotta jelentősnek ezt a házassági akadályt a jogszabályszövegben alkalmazni, feltehetően azért, mert idejétmúltnak, és korszerűtlennek tekintette. Valóban elenyésző számban fordulhatnak elő ilyen esetek, hiszen az egyszerűbb megoldás a házasság felbontása, szükségtelessé teszi. Ugyanezen állásponton van a Ptk. Családjogi Könyve is, amely szintén nem alkalmazza, mint házassági akadályt. Az olasz jogban azért szerepel ez a házassági akadály, mert 1975-ig nem volt lehetőség a házasság felbontására, így esetlegesen gyakrabban előfordulhatott a házasság befejezésének és a szabad állapot előidézésének ilyen megoldása is.

77 1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról. 13.§ Nem köthetnek egymással házasságot azok, a kik közül egyik, a másikkal egyetértve, saját házastársának vagy a másik házastársának élete ellen tört.

78 1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról. 78. § A házasság felbontását kérheti az a házasfél, kinek házastársa élete ellen tört, vagy a kit házastársa testi épségét, avagy egészségét veszélyeztető módon szándékosan súlyosan bántalmazott.

3.2.3. Nőkre vonatkozó ideiglenes házasságkötési tilalom (Tempus lugendi⁷⁹)

A *Codice Civile* 89. §-a szabályozza azt, hogy a gyermek apjának személyével kapcsolatos bizonytalanságok elkerülésének érdekében, a nő az előző házasságának halál okából való megszűnése, felbontása vagy érvénytelenítése esetén a halál időpontjától számított 300 napon belül,⁸⁰ illetve a felbontás jogerőssé válásának vagy az érvénytelenség kimondásának jogerőssé válásától számított 300 napon belül nem köthet újabb házasságot.⁸¹ A rendelkezés célja az úgynevezett *commixtio* vagy *turbatio sanguinis*⁸² megakadályozása, azaz annak elkerülése, hogy az esetlegesen születendő gyermek apjának személye kétségesse váljék. Az olasz házassági jogban, akár csak a magyarban az apaság védelme elsődlegesen az anya házasságának tényén áll fenn, tehát a gyermek apjának az anya férjét kell tekinteni, az ellenkező bizonyításáig. Ha azonban a házasság felbomlik, vagy a halál okán megszűnik, szükséges megvárni a 300 napot, mivel az ezen időszakon belül született gyermek apjának az anya férjét kell tekinteni.⁸³ A házassági akadály nem áll fenn akkor, ha a 300 napon belül a gyermek megszületik,⁸⁴ vagy az anya a terhesség megszakítására irányuló egészségügyi beavatkozáson megy keresztül, vagy természetes módon elvetél.

Az abortusz esetében a bíróság döntése és/vagy az egészségügyi hatóság engedélye szükséges, az ezzel kapcsolatos rendelkezéseket a 194/1978. számú törvény szabályozta, ez előtt Olaszországban az abortusz bűncselekmény volt. Az állam tanácsadó központokat hozott létre az anyák döntésének elősegítésére. Az abortusz a fogantatástól a kilencvenedik napig lehetséges, amennyiben a terhesség veszélyeztetné az anya testi vagy lelki egészségét, akár egészségi állapotával, akár gazdasági, akár szociális vagy családi körülményeivel, vagy a fogantatás körülményeivel, vagy a fogantatás anomáliáinak vagy fejlődési rendellenességeinek előrejelzéseivel kapcsolatban.⁸⁵

79 A *tempus lugendi* (latinul „sírás ideje”) a házassági kötelék megszűnésétől kezdődő időintervallumból áll, amelyen belül a nő számára az új házasság megkötésének akadályát határozzák meg.

80 Hasonló szabályozással találkozunk a Svájci Polgári Törvénykönyvben is. ZGB Art. 103.

81 SESTA i. m. 57. és 79.

82 az apasággal, az apa személyével kapcsolatos zavar, kétség

83 A 300 nap a várandósság időszakának természetes folyamatára való tekintettel került kialakításra.

84 *Codice Civile* Art. 234.

85 Legge maggio 1978, n. 194 Tutela sociale della maternità ed interruzione volontaria della gravidanza Art. 5. <https://www.altalex.com/documents/leggi/2008/05/09/tutela-sociale-della-maternita-ed-interruzione-volontaria-della-gravidanza> (2023. 02. 10.)

Nem áll fenn a házassági akadály akkor, ha a házasságot valamelyik fél nemzéképtelensége miatt érvénytelenítették.⁸⁶ Az akadály alól felmentés is nyerhető, amennyiben az anya orvosi vizsgálaton vesz részt, és a szülész-nőgyógyász orvos igazolja azt, hogy nem várandós, illetve ha a házasságot megszüntető ítélet kimondja, hogy a férj az említett 300 napon belül feleségével nemileg nem érintkezett, illetve vele együtt sem élt. Az akadály ellenére kötött házasság azonban nem válik automatikusan érvénytelenné, viszont közigazgatási bírság kiszabását teszi a Codice Civile lehetővé, az ily módon a házasságkötésben közreműködő anyakönyvvezetővel és a házastársakkal szemben.⁸⁷

Az apaság eldöntésének folyamata a magyar házasságjogban apasági vélelmeken keresztül történik. A magyar jogban is az elsődleges apasági vélelem, az anya házasságán alapul, vagyis apának azt a férfit kell elsődlegesen tekinteni, akinek a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt időszak alatt, vagy annak legalább egy része alatt, az anyával házassági kötelékben állt, akár úgy is, hogy nem éltek végig együtt.⁸⁸ A Ptk. a fogamzási idő kezdetét a születéstől visszafelé számított 300. napra teszi.

Tehát a magyar jogban is hasonló módon szabályozza a jogalkotó az apaság vélelmét, ugyanakkor nem teszi házassági akadályá, célja az olasz jogi rendelkezéshez hasonlóan, az apaság körüli zavarok, kétes helyzetek elhárítását célozza. Az olasz rendelkezés az anyát azért tiltja el ideiglenesen a házasságkötéstől, hogy az apa személye kétséget kizáróan megállapítható legyen, és a magyar jogintézmény is ezt a célt szolgálja, de más szempontból közelíti meg a kérdést, amikor az apaság vélelméhez köti a fogantatás kérdését. A magyar jogi rendelkezések szerint a házasság érvénytelensége nem érinti az apaságot, míg az olasz szabály szerint, az érvénytelenség megszünteti az akadályt. Az apaság vélelme csak az apaság megállapítására irányuló perben⁸⁹ dönthető meg. A pert az anya, a gyermek, a gyermek leszármazója, annak halála után és az apa kérelmezheti. A per szabályait a polgári perrendtartás szabályozza.⁹⁰ Minden más apasági vélelem, csak az anya házasságán fennálló vélelem után következik, mivel az apasági vélelmek szigorú sorrendet követnek: így az emberi reprodukciós eljárásban való részvétel, a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat és végül a bíróság döntése csak az anya házasságán alapuló vélelem után következhet.

86 SESTA i. m. 80.

87 Codice Civile Art. 140.

88 BARZÓ i. m. 283. és HEGEDŰS i. m. 204.

89 Ptk. 4:104. §.

90 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról 4: 65–71. §.

3.2.4. Az örökbefogadás által keletkezett rokonság

Az örökbefogadás az örökbefogadó és az örökbefogadott között rokonságot keletkeztet. Az örökbefogadás tilalma azonban a felnőttek örökbefogadására vonatkozik az olasz házassági jogban. Alapvetően Olaszországban is gyermekeket lehet örökbe fogadni, így a felnőtt örökbefogadása különleges eset. Felnőttet akkor lehet örökbe fogadni, ha az örökbefogadónak nincsen törvényes leszármazója,⁹¹ és az, aki örökbe fogadni szeretne betöltötte 35. életévét és legalább 18 évvel idősebb az örökbefogadottnál.⁹² Az örökbefogadáshoz az örökbefogadott beleegyezése is szükséges. Az örökbefogadás az azt kimondó rendelet keltétől lép hatályba. A döntés megszületéséig az örökbefogadó és az örökbefogadott is visszavonhatja hozzájárulását. Az örökbefogadást megszüntető okok között eredetileg szerepelt a *Codice Civile*-ben az az eset, ha az örökbefogadó és az örökbefogadott házasságot kötöttek, ám ezt a cikkelyt az 1983. évi 184-es törvénnyel hatályon kívül helyezték. Így önmagában a házasságkötés ténye nem szünteti meg az örökbefogadást, ahhoz csak a bíróságnak van joghatósága, és ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a gyermekek örökbefogadása esetében. Természetesen abban az esetben is ezek a szabályok érvényesülnek, ha az örökbefogadó a 16. életévét betöltött kiskorú örökbefogadottjával akarna házasságot kötni. Az eljárni a területileg illetékes fiataikorúak bírósága fog.⁹³

A *Codice Civile* 74. §-át⁹⁴ 2012. évi 219. törvény oly módon változtatta meg, hogy a felnőttek örökbefogadása esetében, az örökbefogadás nem keletkeztet rokonságot az örökbefogadó családja és az örökbefogadott között. E gondolkodást követve tehát elképzelhető például az örökbefogadott és az örökbefogadó vérszerinti gyermeke közötti házasságkötés is, vagy más felmenő vagy leszármazó rokonával való házasságkötés is.⁹⁵ Egyetlen kizáró ok ebben az esetben az, ha az örökbefogadó általörökbefogadott másik személlyel szeretne összeházasodni, aki az örökbefogadottnak egyben vérszerinti testvére is, de ez az eset a felnőttek örökbefogadás esetén nem áll

91 Az olasz Alkotmánybíróság ezt a cikkelyt a tekintetben alkotmányellenesnek minősítette, hogy az is fogadhat felnőttet örökbe, akinek egyébként van törvényes leszármazója – Cassazione civile, sez. I, sentenza 3 aprile 2020, n. 7667.

92 Codice Civile Art. 291.

93 Legge 4 maggio 1983, n. 184 „Disciplina dell’adozione e dell’affidamento dei minori”. <http://www.comune.jesi.an.it/MV/leggi/l184-83.htm> (2023. 02. 11.)

94 Codice Civile Art. 74.

95 <https://www.altalex.com/documents/leggi/2014/06/09/filiazione-naturale-la-legge-che-equipara-figli-naturali-a-legittimi#art1> (2023. 02. 12.)

fenn. Így ez a korlátozás csak a 16. életévét betöltött kiskorú örökbefogadása esetében elképzelhető.

Az örökbefogadás megszüntetése az azt elrendelő határozat jogerőre emelkedésétől hatályosul, és kiterjed a következőkre: az örökbefogadott gyermek jogállása megszűnik, és az örökbefogadott gyermek elveszti vezetéknévét, öröklési és tartási jogát (valamint az örökbefogadás megszűnte után született gyermekei is), illetve elveszíti az örökbefogadó vezetéknévét is, amelyet az az örökbefogadás során megszerzett. Ezek a következménye ex nunc hatályúak, ám egy esetben nem érvényesülnek, amennyiben az örökbefogadó a bírósági határozat megszületése előtt meghal, akkor a határozat hatályosulása után csak az örökléssel kapcsolatban érvényesül.⁹⁶

Az örökbefogadás az olasz joghoz hasonlóan rokonságot keletkeztet az örökbefogadó szülő és az örökbefogadott személy között a magyar jogban is. Az így keletkező szülő-gyermek kapcsolat házassági akadályt képez, azaz a felek nem köthetnek érvényesen házasságot az örökbefogadás megszűnéséig. Az örökbefogadás házassági akadályát kizárólag az örökbefogadó és az örökbefogadott között áll fenn, amely akadálynak erkölcsi okai vannak.⁹⁷ Tekintettel arra is, hogy az örökbefogadó és örökbefogadott között egyenesági rokonság jön létre, az akadályt nem az egyenesági rokonságból fakadó érvénytelenségi okból kell levezetni, mivel a Ptk. kifejezetten nevesíti, – ugyancsak a Csjt. is – hogy az akadály csak az örökbefogadó és örökbefogadott áll fenn. Így például nem áll fenn érvénytelenségi ok két örökbefogadott testvér házasságkötésekor csak akkor, ha egyébként vérrokonok is. De az örökbefogadott gyermek és vérszerinti egyenes ági rokonai közötti házasság továbbra is érvénytelenséget okoz, mivel ez erkölcsi anomáliát és egészségügyi veszélyeket rejthet, illetve büntetőjogi felelősséget is felvet.⁹⁸

Az örökbefogadásból eredő érvénytelenségi ok megszűnik, amennyiben az örökbefogadást kölcsönös kérelemre felbontják. Logikusan a házasságkötés elősegítése érdekében csak a kölcsönös kérelemre történő felbontás jöhet szóba, mivel mindkét félérdeke az, hogy házasságot köthessenek. A Ptk. kiskorúságra vonatkozó rendelkezését úgy kell értelmezni, hogy a 16. életévét betöltött kiskorú esetében alkalmazható, aki gyámhatósági engedéllyel házasságot köthet, de csak akkor bontható fel az örökbefogadás,

96 CALVIELO, Elisa: *L'addizione di maggiorenne* <https://egregioavvocato.it/articoli/diritto-civile/diritto-della-persona-della-famiglia-e-dei-minori-separazioni-divorzi-unioni-civili-adozioni/>l%E2%80%99adozione-di-maggiorenne-476 (2023. 02. 11.)

97 VÉKÁS–GÁRDOS i. m. 717.

98 KÖRÖS i. m. 55.

ha az a kiskorú érdekeit szolgálja.⁹⁹ A felnőttkorú örökbefogadott esetében pedig természetesen nincs ilyen feltétel, azt a kérelemre a gyámhatóság felbonthatja, sőt ebben az esetben a vér szerint szülők meghallgatása sem szükséges, míg a kiskorú esetében igen.

Az eljárást a területileg illetékes gyámhivatal folytatja le, aki a Gyvt.-ben meghatározott érintettek meghallgatásával hozza meg döntését.¹⁰⁰ A meghallgatást a Gyvt. szabályai alapján kell lefolytatni és felvett jegyzőkönyvnek tartalmaznia kell, kiskorú esetében a gyám kijelölését, az örökbefogadottra és leszármazóira vonatkozó, a névviselésről és a családi állapotról szóló rendelkezéseket, illetve az okokat a körülményeket, amelyekből megállapítható, hogy az örökbefogadás felbontásának nincsen akadálya.¹⁰¹

Az örökbefogadás az azt kimondó határozat hatályosulásával megy végbe. A határozatban kifejezett meg kell határozni azt, hogy az örökbefogadás felbontása kik tekintetében megy végbe, és annak a megállapítását, hogy az örökbefogadás felbontásával felélednek a leszármazáson alapuló rokonságból származó azon jogok és kötelezettségek, amelyek az örökbefogadással megszűntek, de a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek nem állnak helyre.¹⁰² A felbontás kihat az örökbefogadóra, az örökbefogadó rokonaira, az örökbefogadottra és az örökbefogadott leszármazóira.

Az örökbefogadás felbontása után lehetőség nyílik a házasság megkötésére, amennyiben az ehhez szükséges további törvényi feltételek fennállnak: tehát az örökbefogadott nagykorú, vagy 16 évnél idősebb, és a gyámhatóság engedélyezte a házasságkötést stb.

4. Összefoglaló gondolatok

Akár egyetlen házassági akadály fennállása is már előzetesen megakadályozhatja a házasság érvényes megkötését, és a házasság megkötése után

99 Ptk. 4:138. §.

100 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 128.§ A gyámügyi eljárásban meg kell hallgatni a szülőt és más törvényes képviselőt, a gondozót, a korlátozottan cselekvőképes gyermeket, a cselekvőképességében a gyámügyi eljárásban felmerülő jognyilatkozat tekintetében részlegesen korlátozott személyt és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermeket, továbbá minden esetben azt, akivel szemben kötelezettséget kívánnak megállapítani, valamint – szükség szerint – a gyermek más közeli hozzátartozóit.

101 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 48. §.

102 Gyer. 48. § (3) e) és f) pontok.

érvénytelenségi okként szolgál. Az olasz és a magyar házassági jogban a házassági akadályok jelentős katalógusát találjuk, amelyek egyes rész-szabályozásaikban megegyezők. A házasságot érvénytelenítő abszolút és relatív házassági akadályok zárt rendszert alkotnak, amelyek fennállása esetében a házasságot nem lehet érvényesen megkötni. Ez mindkét jogrendszerben igaz. Az olasz konkordátum házasság¹⁰³ tekintetében figyelembe kell venni a római katolikus egyházjogban található házassági akadályokat is, amelyek szintén a házasság érvénytelenítésének okai lehetnek.

Munkám célja a két jogrendszer közötti analógia feltárása volt, ezért részleteiben vizsgáltam meg az olasz és magyar jogrendben található akadályokat, a kánoni szabályokat pedig röviden említettem meg ott, ahol ez szükségesnek látszott.

Az olasz házassági jog a magyarhoz hasonlóan az érvénytelenségi okokat érdemi okoknak tekinti, így kizárólag ezekre hivatkozva lehet a házasságot megtámadni. Érdemi okra a házassági akadály ellenére létrejött házasság tekintetében lehet hivatkozni, és a házasság érvénytelenségének megállapítását kérni a bíróságtól, illetve ezek a házassági akadályok válhatnak később érvénytelenséget kiváltó okká.¹⁰⁴ Az olasz házassági jog sok olyan akadályt is alkalmaz ugyanakkor, amelyek alapvetően az egyházi jogban találhatóak meg: ez lineáris következménye az 1929-es *Lateráni Egyezményeknek*,¹⁰⁵ hiszen ekkor, és ezt követően, a *Codice Civile*¹⁰⁶ módosításaikor, az olasz polgári házassági jogot és a római katolikus kánoni jogot közelítették egymáshoz, az átjárhatóság elősegítésére.

103 Az 1929-ben megkötött olasz-vatikáni egyezmények (Lateráni Egyezmények) alapján, Olaszországban a katolikus lelkész előtt kötött egyházi házasság polgári jogi joghatással is jár, azaz az állam elismeri az így kötött házasságot polgári jogilag érvényes házasságnak.

104 HEGEDŰS i. m. 66. és COMPENDIO i. m. 63.

105 A Lateráni Egyezmények néven ismert nemzetközi szerződést 1929-ben a Vatikán és Olaszország kötötte, hogy így rendezzék a 70 éve fennálló jogi anomáliákat a két hatalom között. Az egyezmények rendezték a Vatikán nemzetközi jogállását, elismerve területét, és vezetőjét a pápát szuverén államfőként ismerte el az olasz állam. A gazdasági megállapodás rendezte a Vatikán Olaszországban található javainak, birtokainak sorsát, és a Vatikán pénzügyi függetlenségét. A Konkordátum pedig a római katolikus felekezet vallásgyakorlásának szabályait és kiváltságait rendezte. Ezzel együtt a Katolikus Egyház államvallás jellege megszűnt Olaszországban, már az 1865-70-ben létrejövő olasz egységgel.

106 Olasz Polgári Törvénykönyv.